

מפגש מס' 17

דף מקורות

ספר דברים ג'ז'

נושא השיעור: טיבו ומהותו של ספר דברים והשינויים בו

פרידת משה	נאום הברית	נאום המצוות המעשיות	נאום המצוות	הנאום ההיסטורי
לא-לד	כז-ל	יב-כו	ה-יא	ד-א

1. א' אלטמן, בריתות מדיניות במזרח הקדום, עמ' 71:

המבנה המקובל של בריתות-הכפיות המדינית... הוא כדלקמן: (1) הקדמה, המציגה את המלך ההגמון כמי שמכתיב את התעודה; (2) מבוא היסטורי, המציג את הרקע ההיסטורי והמשפטי לעריכת הברית; (3) תנאי הברית; (4) פסקת הלוח הקובעת את המקום שבו יופקד למשמרת לוח הברית ואת החובה שהלוח יוקרא שנתית או עונתית בפני השליט הכפוף;... (6) פסקאות קללות וברכות על הצד הכפוף אם יפר או יקיים (בהתאמה) את תנאי הברית.

2. דברים ל"א, כה-ל"ב, מז:

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' לְאָמֹר. לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתֶם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד... הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זְקֵנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם וְאֲדַבְרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... כִּי יִדְעֹתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַתְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם... וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְּאוּ אֶת בְּנֵיכֶם לְשִׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כִּי לֹא דָבָר רַק הוּא מִכֶּם כִּי הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אִתְּם עֲבָרִים אֶת הַיָּרְדֵן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ.

3. רש"י, דברים ה', יא:

שמור את יום השבת - ובראשונות הוא אומר: זכור. שניהם בדיבור אחד ובתיבה אחת נאמרו, ובשמיעה אחת נשמעו.

4. ר"י אבן כספי, דברים ה', ו:

אנכי ה' אלהיך - אף על פי שיש שנויים רבים במלות, או תוספת וגרעון בין אלו העשרת הדברות, ובין הכתובות בפרשת וישמע יתרו, אין היזק בזה, וכל דברי משה השם הוא המדבר.

5. אברבנאל, דברים ה', ו:

הנה כאשר יעויין ימצא בכל אחד מהדבורים ההם כלולים שני העניינים רוצה לומר זכור המורה על הבריאה. ושמור המורה על יציאת מצרים... ואמנם ענין השמירה כיוון עליה שמה (=בספר שמות) באמרו "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" רוצה לומר הנה בהיותך במצרים היית עובד כל שבעת הימים... אבל עתה שכבר יצאת משם... לא יהיה כן כי אתה ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך... בדברות השניות גם כן יוכלו שני העניינים בדבור שמור. כי הנה אמר... כאשר צוך ה' אלהיך רמז לאותו טעם שנזכר בדברות הראשונות... לכן קצר בכאן ואמר בלבד כאשר צוך ה' אלהיך רוצה לומר לאותו טעם שצוך ה' אלהיך שהוא לזכירת החדוש... ולזה כוונו באמרם ז"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו ר"ל טעם החדוש שיורה עליו זכור וטעם היציאה ממצרים שיורה עליו שמור שניהם בכל אחד מהדבורים נאמרו.

6. ראב"ע שמות כ', א:

כי עשרת הדברים הכתובים בפרשה הזאת דברי השם בלי תוספת ומגרעת והם לבדם הכתובים על לוחות הברית... ועשרת הדברים הכתובים בפרשת ואתחנן הם דברי משה. והראיה הגמורה ששם כתיב פעמים כאשר צוך ה' אלהיך ודע כי באחרית מוח הראש הוא הזכירה.

7. אבן בלעם דברים ה', ו:

ולפי דעתי, כי השינוי רק קרה בהעתקה, והיו, בלי ספק, מהאומה מי שהעתיקו מהנביא במלה אחת, והיו ממנה שהעתיקו במלה שניה, והתקיימו שתי ההעתיקות ביחד. וזוהי, לפי דעתי, סבת פלוגתות בן אשר ובן נפתלי, אני מתכוון כי כל אחד מהם מצא נוסחה לפי דבריו וחייב אותה, ולא ראה באחרת, וכך כל מה שחלקו בו המערבאי והמדנחאי ממה שבררו הראשונים.

8. שד"ל, ביכורי העתים (תקפ"ח, עמ' 89):

לפיכך הוצרך משה ברוח נבואתו להסיר מלבם השיבושים האלה, ואמר להם במשנה תורה לא תעשה לך פסל כל תמונה (ההדגשה במקור), והנה מלת פסל סמוכה לכל תמונה והתבאר להם כי גם הפסל העשוי תמונת אחד הנמצאים הטבעיים אשר בשמים ממעל ואשר בארץ... אסור לעשותו..

9. ראב"ע שמות כ', א:

משפט אנשי לשון הקדש שפעם יבארו דבורם באר היטיב, ופעם יאמרו הצורך במלות קצרות, שיוכל השומע להבין טעמם. ודע: כי המלות הם כגופות, והטעמים כנשמות, והגוף לנשמה כמו כלי. על כן, משפט החכמים בכל לשון שישמרו הטעמים, ואינם חוששים משנוי המלות, אחר שהם שוות בטעמים.

10. אברבנאל, הקדמה לספר דברים:

שאלתי ובקשתי אם משנה התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, רצוני לומר ספר אלה הדברים, היה מאת ה' מן השמים... או אם ספר משנה התורה הזה, אמרו משה, מעצמו חברו ואמרו... האמנם ענין הספר הזה ואמתתו הוא שמה רבנו עליו השלום אמר הדברים האלה, וביאר המצוה שנזכרו פה לישראל, לצורך פרידתו. ורצה הקדוש ברוך הוא, אחרי שהשלים לאמרם לישראל, שיכתב בספר התורה כל זה, כפי מה שאמרו משה. ואולי הוסיף בהם הגבורה טעמים ודברים בזמן הכתיבה...! אבל כתיבת זה כלו היה מפי הגבורה, ככל דברי התורה, כי הסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, וישרו בעיניו דברי הציר הנאמן...

11. רמב"ן, הקדמה לספר דברים:

הספר הזה ענינו ידוע שהוא משנה תורה יבאר בו משה רבינו לדור הנכנס בארץ רוב מצות התורה הצריכות לישראל. ולא יזכיר בו דבר בתורת כהנים, לא במעשה הקרבנות, ולא בטהרת הכהנים ובמעשיהם, שכבר ביאר אותם להם, והכהנים זריזים הם לא יצטרכו לאזהרה אחר אזהרה... אבל לא נכתבו המצות בספרים הראשונים שידבר עם יוצאי מצרים, כי אולי לא נהגו באותן המצות רק בארץ, אף על פי שהן חובת הגוף, כאשר בא בענין הנסכים (במדבר ט"ו), או מפני שאינן תדירות לא הזכיר רק בבנים נוחלי הארץ.

12. רד"צ הופמן, הקדמה לספר דברים:

אולם יהא צורך לחקור בקשר לכל מצוה, במידת האפשר, אחרי הסיבה שהביאה לידי כך שביאורים אלה נכתבו רק עתה ולא קודם לכן, בספרים הראשונים, כפי שחקרנו לגבי מצוות המועדים, שם מצאנו – כך נדמה לנו – סיבה מספקת להסביר מדוע חלק ממצוות המועדים נרשם רק בשנת הארבעים למסעי המדבר בעוד שחלק אחר כלול כבר בתורת כהנים.